Κεφάλαιο 5

Προβλήματα Κυρτής Βελτιστοποίησης

5.1 Προβλήματα Βελτιστοποίησης

Ορισμός 5.1.1. Ένα πρόβλημα βελτιστοποίησης ορίζεται ως

minimize
$$f_0(\mathbf{x})$$

subject to $f_i(\mathbf{x}) \le 0$, $i = 1, ..., m$, $h_i(\mathbf{x}) = 0$, $i = 1, ..., p$, (5.1)

όπου

- 1. το διάνυσμα $\mathbf{x} \in \mathbb{R}^n$ καλείται μεταβλητή βελτιστοποίησης,
- 2. η συνάρτηση $f_0: \operatorname{dom} f_0 \subseteq \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}$, καλείται συνάρτηση κόστους (cost function),
- 3. οι ανισότητες $f_i(\mathbf{x}) \leq 0$, με $f_i : \mathbf{dom} f_i \subseteq \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}$, για $i = 1, \dots, m$, καλούνται περιορισμοί ανισοτήτων (inequality constraints), και
- 4. οι ισότητες $h_i(\mathbf{x}) = 0$, με $h_i : \operatorname{dom} h_i \subseteq \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}$, για $i = 1, \dots, p$, καλούνται περιορισμοί ισοτήτων (equality constraints).

Το σύνολο των σημείων για τα οποία ορίζονται όλες οι συναρτήσεις είναι το

$$\mathbb{D} := \bigcap_{i=0}^{m} \operatorname{dom} f_{i} \cap \bigcap_{i=1}^{p} \operatorname{dom} h_{i}.$$
 (5.2)

Ορισμός 5.1.2. Ένα σημείο $\mathbf{x} \in \mathbb{D}$ καλείται εφικτό (feasible) αν ικανοποιεί όλους τους περιορισμούς.

Ένα πρόβλημα βελτιστοποίησης καλείται εφικτό αν υπάρχει εφικτό σημείο για το πρόβλημα αυτό.

Διαφορετικά, καλείται ανέφικτο (infeasible).

Το σύνολο των εφικτών σημείων ενός προβλήματος καλείται **εφικτό σύνολο** (feasible set) του προβλήματος.

Το εφικτό σύνολο του προβλήματος βελτιστοποίησης (5.1) είναι το

$$X := \{ \mathbf{x} \in \mathbb{D} \mid f_i(\mathbf{x}) \le 0, \ i = 1, \dots, m, \ h_i(\mathbf{x}) = 0, \ i = 1, \dots, p \}.$$
 (5.3)

Η βέλτιστη τιμή του προβλήματος (5.1) ορίζεται ως

$$p_* = \inf \left\{ f_0(\mathbf{x}) \mid \mathbf{x} \in \mathbb{X} \right\}. \tag{5.4}$$

Το p_* μπορεί να πάρει τις τιμές $\pm \infty$.

Αν το πρόβλημα είναι ανέφικτο, τότε $p_* = \infty$.

Αν υπάρχουν εφικτά σημεία \mathbf{x}_k με $f_0(\mathbf{x}_k) \to -\infty$, όταν $k \to \infty$, τότε $p_* = -\infty$ και το πρόβλημα ελαχιστοποίησης καλείται μη-φραγμένο από κάτω.

5.1.1 Τοπικά και ολικά ελάχιστα σημεία

Ορισμός 5.1.3. Ένα σημείο $\mathbf{x}_* \in \mathbb{X}$ καλείται βέλτιστο σημείο (optimal point) αν $f_0(\mathbf{x}_*) = p_*$. Το σύνολο

$$\mathbb{X}_{\text{opt}} = \{ \mathbf{x} \in \mathbb{X} \mid f(\mathbf{x}) = p_* \}$$
 (5.5)

καλείται βέλτιστο σύνολο (optimal set).

Εναλλαχτικά, λέμε ότι το $\mathbf{x} \in \mathbb{X}$ είναι βέλτιστο σημείο αν $f_0(\mathbf{x}) \leq f_0(\mathbf{y})$ για κάθε $\mathbf{y} \in \mathbb{X}$.

Αν υπάρχει βέλτιστο σημείο για το πρόβλημα (5.1), τότε λέμε ότι το πρόβλημα έχει λύση και η βέλτιστη τιμή επιτυγχάνεται.

Αν το σύνολο \mathbb{X}_{opt} είναι κενό, τότε λέμε ότι η βέλτιστη τιμή δεν επιτυγχάνεται (αυτό συμβαίνει πάντα όταν το πρόβλημα είναι μη-φραγμένο από κάτω).

Ορισμός 5.1.4. Το $\mathbf{x} \in \mathbb{X}$ καλείται τοπικά βέλτιστο (locally optimal) αν υπάρχει $\epsilon > 0$ τέτοιο ώστε $f_0(\mathbf{x}) \le f_0(\mathbf{y})$ για κάθε $\mathbf{y} \in \mathbb{X}$, με $\|\mathbf{y} - \mathbf{x}\|_2 < \epsilon$.

Αν $\mathbf{x} \in \mathbb{X}$ και $f_i(\mathbf{x}) = 0$, για i = 1, ..., m, τότε λέμε ότι ο i-οστός περιορισμός ανισότητας είναι ενεργός (active) στο σημείο \mathbf{x} .

Αν $f_i(\mathbf{x}) < 0$, τότε λέμε ότι ο i-οστός περιορισμός ανισότητας είναι ανενεργός στο σημείο \mathbf{x} .

Ένας περιορισμός καλείται πλεονάζων (redundant) αν η διαγραφή του δεν μεταβάλλει το εφικτό σύνολο.

5.2 Προβλήματα χυρτής βελτιστοποίησης

Ορισμός 5.2.1. Ένα πρόβλημα της μορφής

minimize
$$f_0(\mathbf{x})$$

subject to $f_i(\mathbf{x}) \leq 0, \quad i = 1, ..., m$ (5.6)
 $\mathbf{a}_i^T \mathbf{x} = b_i, \quad i = 1, ..., p,$

καλείται πρόβλημα κυρτής βελτιστοποίησης (convex optimization problem) αν οι συναρτήσεις f_i , για $i=0,\ldots,m$, είναι κυρτές.

Το εφικτό σύνολο του προβλήματος βελτιστοποίησης (5.6) είναι το

$$\mathbb{X} := \{ \mathbf{x} \in \mathbb{D} \mid f_i(\mathbf{x}) \le 0, \ i = 1, \dots, m, \ \mathbf{a}_i^T \mathbf{x} = b_i, \ i = 1, \dots, p \}.$$
 (5.7)

Θεώρημα 5.2.1. Το εφικτό σύνολο ενός προβλήματος κυρτής βελτιστοποίησης είναι κυρτό.

Aπόδειξη. Το εφικτό σύνολο ενός προβλήματος κυρτής βελτιστοποίησης είναι η τομή των (κυρτών) πεδίων ορισμού των συναρτήσεων f_i , για $i=0,\ldots,m$, των (κυρτών) συνόλων 0-υποστάθμης $\{\mathbf{x} \mid f_i(\mathbf{x}) \leq 0\}$, για $i=1,\ldots,m$, και των υπερεπιπέδων $\{\mathbf{x} \mid \mathbf{a}_i^T\mathbf{x} = b_i\}$, για $i=1,\ldots,p$. Συνεπώς, είναι κυρτό.

Θεώρημα 5.2.2. Έστω το χυρτό πρόβλημα βελτιστοποίησης (5.6). Τότε, το σύνολο των σημείων $\mathbf{x} \in \mathbb{X}$ τα οποία ελαχιστοποιούν την f_0 είναι χυρτό. Επιπλέον, χάθε τοπιχό ελάχιστο σημείο της f_0 είναι ολιχό ελάχιστο.

Aπόδειξη. Έστω ότι το πρόβλημα έχει λύση p_* .

Τότε, το σύνολο των βέλτιστων σημείων είναι το χυρτό σύνολο p_* -υποστάθμης, $\mathbb{C}_{p_*}:=\{\mathbf{x}\in\mathbb{X}\,|\,f_0(\mathbf{x})\leq p_*\}.$

Έστω ότι το $\mathbf{x} \in \mathbb{X}$ είναι τοπικό αλλά όχι ολικό ελάχιστο της f_0 . Τότε υπάρχει $\mathbf{y} \in \mathbb{X}$ τέτοιο ώστε $f_0(\mathbf{y}) < f_0(\mathbf{x})$. Αν θεωρήσουμε την f_0 πάνω στο ευθύγραμμο τμήμα $\theta \mathbf{y} + (1 - \theta)\mathbf{x}$, με $0 \le \theta \le 1$, έχουμε

$$f_0(\theta \mathbf{y} + (1 - \theta)\mathbf{x}) \le \theta f_0(\mathbf{y}) + (1 - \theta)f_0(\mathbf{x}) < f_0(\mathbf{x}), \tag{5.8}$$

από το οποίο συμπεραίνουμε ότι το \mathbf{x} δεν είναι τοπικό ελάχιστο (γιατί;). Άτοπο. Η απόδειξη ολοκληρώθηκε.

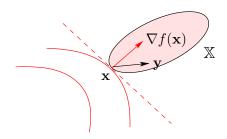
5.3 Ένα κριτήριο βελτιστότητας για διαφορίσιμες συναρτήσεις κόστους

Έστω $f_0: \mathbf{dom} f_0 \subseteq \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}$ χυρτή και διαφορίσιμη συνάρτηση. Γνωρίζουμε ότι, για κάθε $\mathbf{x}, \mathbf{y} \in \mathbf{dom} f_0$, ισχύει η ανισότητα

$$f_0(\mathbf{y}) \ge f_0(\mathbf{x}) + \nabla f_0(\mathbf{x})^T (\mathbf{y} - \mathbf{x}).$$
 (5.9)

Θεώρημα 5.3.1. Έστω $\mathbb{X} = \{\mathbf{x} \in \mathbb{D} | f_i(\mathbf{x}) \leq 0, i = 1, ..., m, \mathbf{a}_i^T \mathbf{x} = b_i, i = 1, ..., p\}$. Το σημείο $\mathbf{x} \in \mathbb{X}$ είναι βέλτιστο για το πρόβλημα χυρτής βελτιστοποίησης (5.6) αν, και μόνο αν,

$$\nabla f_0(\mathbf{x})^T(\mathbf{y} - \mathbf{x}) \ge 0$$
, για κάθε $\mathbf{y} \in \mathbb{X}$. (5.10)

Σχήμα 5.1: Γεωμετρική ερμηνεία της συνθήκης βελτιστότητας (5.10).

Απόδειξη. (Ευθύ, μέσω εις άτοπον απαγωγής) Ας υποθέσουμε ότι το $\mathbf{x} \in \mathbb{X}$ είναι βέλτιστο αλλά υπάρχει σημείο $\mathbf{y} \in \mathbb{X}$ τέτοιο ώστε $\nabla f_0(\mathbf{x})^T(\mathbf{y} - \mathbf{x}) < 0$. Αν ορίσουμε, για $0 \le \theta \le 1$,

$$\mathbf{z}(\theta) := \theta \mathbf{y} + (1 - \theta)\mathbf{x} = \mathbf{x} + \theta(\mathbf{y} - \mathbf{x}), \tag{5.11}$$

έχουμε ότι $\mathbf{z}(\theta) \in \mathbb{X}$, για κάθε $0 \le \theta \le 1$.

Για μικρό και θετικό θ , θα πρέπει να έχουμε ότι $f_0(\mathbf{z}(\theta)) < f_0(\mathbf{x})$ διότι

$$\left. \frac{d}{d\theta} f_0(\mathbf{z}(\theta)) \right|_{\theta=0} = \nabla f_0(\mathbf{x})^T (\mathbf{y} - \mathbf{x}) < 0.$$
 (5.12)

Συνεπώς, το **x** δεν είναι βέλτιστο. Άτοπο.

(Αντίστροφο) Αν ισχύει η (5.10), τότε, εξαιτίας της (5.9), έχουμε ότι

$$f_0(\mathbf{y}) \ge f_0(\mathbf{x}), \quad$$
για κάθε $\mathbf{y} \in \mathbb{X},$ (5.13)

δηλαδή, το $\mathbf x$ είναι βέλτιστο σημείο για το πρόβλημα (5.6). Η απόδειξη ολοχληρώθηκε.

5.3.1 Προβλήματα χωρίς περιορισμούς

Θεώρημα 5.3.2. Έστω $f_0: \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}$ κυρτή διαφορίσιμη συνάρτηση. Το $\mathbf{x} \in \mathbb{R}^n$ είναι βέλτιστο σημείο για το πρόβλημα ελαχιστοποίησης της f_0 χωρίς περιορισμούς αν, και μόνο αν,

$$\nabla f_0(\mathbf{x}) = \mathbf{0}.\tag{5.14}$$

Απόδειξη. Με βάση το Θεώρημα 5.3.1, θα πρέπει να έχουμε

$$\nabla f_0(\mathbf{x})^T \mathbf{h} \ge 0$$
, για κάθε $\mathbf{h} \in \mathbb{R}^n$. (5.15)

Αυτό σημαίνει ότι $\nabla f_0(\mathbf{x}) = \mathbf{0}$. Διότι αν $\nabla f_0(\mathbf{x}) \neq \mathbf{0}$ και επιλέξουμε $\mathbf{h} = -\nabla f_0(\mathbf{x})$, τότε λαμβάνουμε ότι

$$-\|\nabla f_0(\mathbf{x})\|_2^2 \ge 0, (5.16)$$

το οποίο είναι άτοπο.

5.3.2 Προβλήματα με γραμμικούς περιορισμούς

Έστω το πρόβλημα

minimize
$$f_0(\mathbf{x})$$

subject to $\mathbf{A}\mathbf{x} = \mathbf{b}$. (5.17)

Η σχέση

$$\nabla f_0(\mathbf{x})^T(\mathbf{y} - \mathbf{x}) \ge 0$$
, για κάθε $\mathbf{y} \in \mathbb{X}$, (5.18)

θα πρέπει να ισχύει για κάθε \mathbf{y} με $\mathbf{A}\mathbf{y} = \mathbf{b}$.

 Σ υμπλήρωσε...

5.3.3 Βελτιστοποίηση στο μη-αρνητικό 'τεταρτημόριο'

Έστω το πρόβλημα

minimize
$$f_0(\mathbf{x})$$

subject to $\mathbf{x} \succeq \mathbf{0}$. (5.19)

 Σ υνθήκες βελτιστότητας

$$\mathbf{x} \succeq \mathbf{0}, \quad \nabla f_0(\mathbf{x})^T (\mathbf{y} - \mathbf{x}) \ge 0, \text{ για κάθε } \mathbf{y} \succeq \mathbf{0}.$$
 (5.20)

Συμπλήρωσε...

5.4 Ισοδύναμα προβλήματα

Με απλά λόγια, θα λέγαμε ότι δύο προβλήματα βελτιστοποίησης είναι ισοδύναμα όταν "από τη λύση του ενός μπορούμε να υπολογίσουμε τη λύση του άλλου."

Παράδειγμα. Το πρόβλημα

minimize
$$f_0(\mathbf{x})$$

subject to $\|\mathbf{A}\mathbf{x} - \mathbf{b}\|_2 \le r$, (5.21)

είναι ισοδύναμο πρόβλημα

minimize
$$f_0(\mathbf{x})$$

subject to $\|\mathbf{A}\mathbf{x} - \mathbf{b}\|_2^2 \le r^2$ (5.22)

Προφανώς, τα δύο προβλήματα έχουν την ίδια λύση.

Όμως, ο περιορισμός στο πρώτο πρόβλημα είναι μη διαφορίσιμη συνάρτηση (παρατηρήστε ότι για $\mathbf{x}=\mathbf{0}$ η παράγωγος δεν ορίζεται) ενώ ο αντίστοιχος περιορισμός για το δεύτερο πρόβλημα είναι διαφορίσιμη συνάρτηση.

Πιο πολύπλοκα (και πιο ενδιαφέροντα) παραδείγματα ισοδύναμων προβλημάτων θα αναφερθούν στη συνέχεια του μαθήματος.

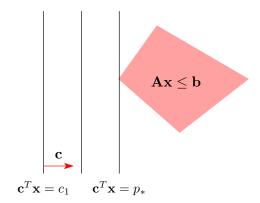
5.4.1 Προβλήματα επιγραφήματος

Το πρόβλημα

minimize
$$t$$

subject to $f_0(\mathbf{x}) - t \le 0$
 $f_i(\mathbf{x}) \le 0, \quad i = 1..., m,$
 $\mathbf{A}\mathbf{x} = \mathbf{b}$ (5.23)

είναι ισοδύναμο με το πρόβλημα (5.6) και καλείται πρόβλημα σε μορφή επιγραφήματος (epigraph form).

Σχήμα 5.2: Γραμμικό πρόβλημα βελτιστοποίησης.

5.5 Γραμμικά προβλήματα βελτιστοποίησης

Το πρόβλημα βελτιστοποίησης με γραμμική συνάρτηση κόστους και αφφινικούς περιορισμούς ισοτήτων και ανισοτήτων

minimize
$$\mathbf{c}^T \mathbf{x}$$

subject to $\mathbf{G} \mathbf{x} \leq \mathbf{h}$ (5.24)
 $\mathbf{A} \mathbf{x} = \mathbf{b}$

καλείται πρόβλημα γραμμικού προγραμματισμού (linear programming problem).

Δύο μορφές προβλημάτων γραμμικού προγραμματισμού είναι πολύ διαδεδομένες.

Η κανονική μορφή (standard form), στην οποία το πρόβλημα εκφράζεται ως εξής

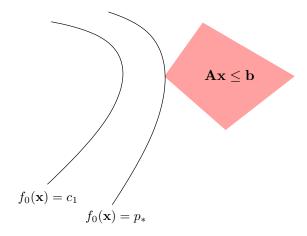
minimize
$$\mathbf{c}^T \mathbf{x}$$

subject to $\mathbf{A}\mathbf{x} = \mathbf{b}$ (5.25)
 $\mathbf{x} \succeq \mathbf{0}$.

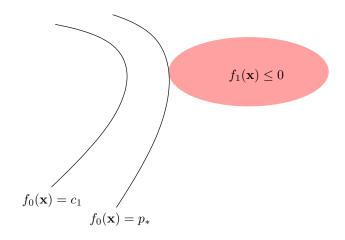
Η μορφή ανισότητας (inequality form), στην οποία το πρόβλημα εκφράζεται ως εξής

minimize
$$\mathbf{c}^T \mathbf{x}$$
 subject to $\mathbf{A} \mathbf{x} \leq \mathbf{b}$. (5.26)

Μπορεί να αποδειχθεί ότι κάθε πρόβλημα γραμμικού προγραμματισμού μπορεί να εκφραστεί σε κανονική μορφή με χρήση μεταβλητών χαλάρωσης (slack variables).

Σχήμα 5.3: Τετραγωνικό πρόβλημα βελτιστοποίησης.

Σχήμα 5.4: Τετραγωνικό πρόβλημα βελτιστοποίησης με έναν τετραγωνικό περιορισμό.

5.6 Τετραγωνικά προβλήματα βελτιστοποίησης

Ένα πρόβλημα βελτιστοποίησης της μορφής

minimize
$$\frac{1}{2} \mathbf{x}^T \mathbf{P} \mathbf{x} + \mathbf{q}^T \mathbf{x} + r$$

subject to $\mathbf{G} \mathbf{x} \leq \mathbf{h}$ (5.27)
 $\mathbf{A} \mathbf{x} = \mathbf{b}$,

καλείται τετραγωνικό πρόβλημα βελτιστοποίησης (quadratic optimization problem).

Ένα πρόβλημα βελτιστοποίησης της μορφής

minimize
$$\frac{1}{2} \mathbf{x}^T \mathbf{P}_0 \mathbf{x} + \mathbf{q}_0^T \mathbf{x} + r_0$$
subject to
$$\frac{1}{2} \mathbf{x}^T \mathbf{P}_i \mathbf{x} + \mathbf{q}_i^T \mathbf{x} + r_i \le 0, \quad i = 1, \dots, m$$

$$\mathbf{A} \mathbf{x} = \mathbf{b}$$

$$(5.28)$$

καλείται τετραγωνικό πρόβλημα βελτιστοποίησης με τετραγωνικούς περιορισμούς (quadratically constrained quadratic programming).

5.6.1 Παραδείγματα τετραγωνικών προβλημάτων

Ένα πρόβλημα βελτιστοποίησης της μορφής

$$minimize \|\mathbf{A}\mathbf{x} - \mathbf{b}\|_2^2 (5.29)$$

καλείται πρόβλημα γραμμικών ελαχίστων τετραγώνων (linear least-squares problem).

Το πρόβλημα βελτιστοποίησης της μορφής

minimize
$$\|\mathbf{A}\mathbf{x} - \mathbf{b}\|_2^2$$

subject to $l_i \le x_i \le u_i, \quad i = 1, \dots, n,$ (5.30)

καλείται πρόβλημα ελαχίστων τετραγώνων με περιορισμούς.

Παράρτημα

Έστω $a\in\mathbb{R}$. Υπενθυμίζουμε ότι f(x)=O(g(x)), για $x\to a$, αν υπάρχουν σταθερές $\delta>0$ και $K:=K(a,\delta)>0$ ή $K:=K(\delta)>0$ τέτοια ώστε

$$|f(x)| \le K|g(x)|$$
, για κάθε $x \in \mathbb{R}$, με $|x - a| < \delta$. (5.31)

Θεώρημα 5.6.1. Έστω $f: \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}$ διαφορίσιμη συνάρτηση και $\mathbf{x}, \Delta \mathbf{x} \in \mathbb{R}^n$ τέτοια ώστε $\nabla f(\mathbf{x})^T \Delta \mathbf{x} < 0$. Τότε, για $0 < t \in \mathbb{R}$ αρκετά μικρό, έχουμε ότι $f(\mathbf{x} + t \Delta \mathbf{x}) < f(\mathbf{x})$.

Aπόδειξη. Από το ανάπτυγμα Taylor πρώτης τάξης και τον ορισμό της έκφρασης $O(t^2)$, έχουμε για t αρκετά μικρό, έστω $0 < t < t_0$,

$$f(\mathbf{x} + t\Delta\mathbf{x}) = f(\mathbf{x}) + t\nabla f(\mathbf{x})^T \Delta \mathbf{x} + O(t^2)$$

$$\leq f(\mathbf{x}) + t\nabla f(\mathbf{x})^T \Delta \mathbf{x} + K_{to}t^2,$$
(5.32)

με $K_{t_0} \in \mathbb{R}_{++}$. Αν

$$t\nabla f(\mathbf{x})^T \Delta \mathbf{x} + K_{t_0} t^2 < 0, \tag{5.33}$$

τότε $f(\mathbf{x} + t\Delta\mathbf{x}) < f(\mathbf{x})$. Η ανισότητα (5.33) είναι αληθής για

$$t < -\frac{1}{K_{t_0}} \nabla f(\mathbf{x})^T \Delta \mathbf{x}, \tag{5.34}$$

ολοκληρώνοντας την απόδειξη.

Εναλλακτικά

$$f(\mathbf{x} + t\Delta\mathbf{x}) = f(\mathbf{x}) + t\nabla f(\mathbf{x})^T \Delta\mathbf{x} + \frac{t^2}{2} \Delta\mathbf{x}^T \nabla^2 f(\mathbf{w}) \Delta\mathbf{x},$$
 (5.35)

με $\mathbf{w} = \theta \mathbf{x} + (1 - \theta)(\mathbf{x} + t\Delta \mathbf{x})$, για κάποιο $\theta \in [0, 1]$. Αν θέσουμε

$$z(\theta) = \Delta \mathbf{x}^T \nabla^2 f(\theta \mathbf{x} + (1 - \theta)(\mathbf{x} + t\Delta \mathbf{x})) \Delta \mathbf{x}$$
 (5.36)

και ορίσουμε $z^* = \max_{\theta \in [0,1]} z(\theta)$, τότε έχουμε

$$f(\mathbf{x} + t\Delta\mathbf{x}) \le f(\mathbf{x}) + t\nabla f(\mathbf{x})^T \Delta\mathbf{x} + \frac{t^2}{2}z^*.$$
 (5.37)

Η συνέχεια είναι ή ίδια όπως στην αρχική απόδειξη, με $K_{t_0}=\frac{z^*}{2}$.